

Перевірка матеріалу попередньої лекції №3

1. Що ми називаємо суспільним виробництвом?
2. Дайте визначення наступним поняттям: матеріальні блага, споживчі блага, товар і послуга.
3. Що ми відносимо до економічних ресурсів виробництва (тобто факторів виробництва) ?

ЛК №4. Тема 3. Товарне виробництво – основа ринкової економіки

1. Сутність, умови виникнення та розвитку товарного виробництва. Типи товарного виробництва.
2. Товар і його властивості.
3. Закон вартості.

Товарне виробництво – це форма організації суспільного виробництва, при якій продукти виробляються з метою продажу на ринку.

Передумови виникнення товарного виробництва:

- ▣ Суспільний поділ праці, тобто спеціалізація виробників на випуску певної продукції чи на здійсненні конкретної виробничої діяльності.
- ▣ Економічна відокремленість виробників, яка характеризується відокремленням факторів виробництва; здійсненням суспільних зв'язків між виробниками за допомогою обміну продуктами власної праці як товарами; переслідуванням свого особистого економічного інтересу виробником в процесі виробництва.

Риси товарного виробництва:

- відкритість економічної форми господарства;
- ринковий зв'язок між виробниками і споживачами;
- здійснення економічних процесів у товарно-грошових формах шляхом купівлі-продажу;
- виробництво для обміну і в розрахунку на вигоду;
- виникнення конкуренції між товаровиробниками;
- поява грошей, як посередників в обміні товарів;
- стихійність розвитку товарного виробництва.

Типи товарного виробництва

Просте товарне виробництво

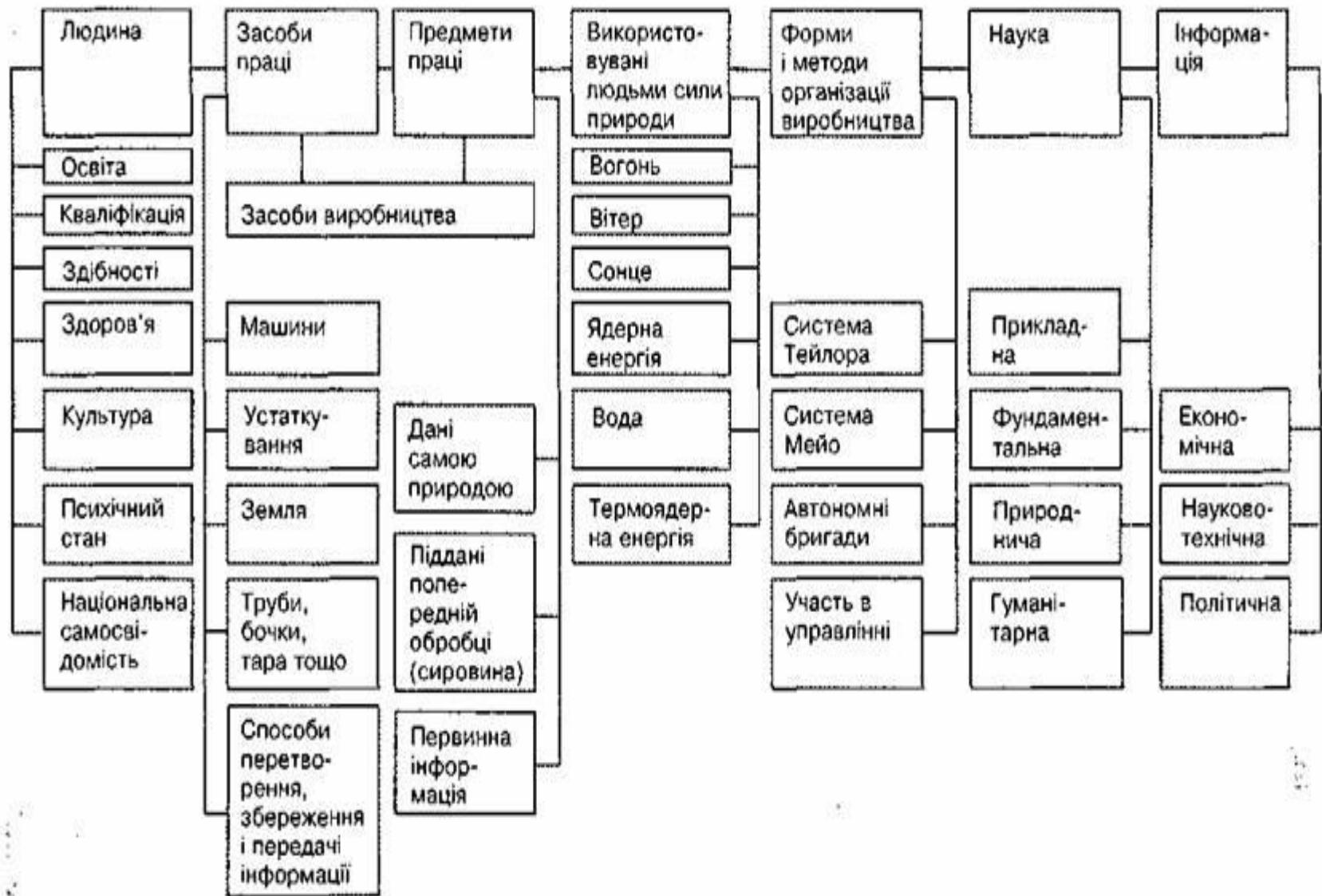
- виробництво здійснюється в незначних масштабах;
- засноване на праці власника засобів виробництва;
- експлуатація (привласнення результатів чужої праці), як правило, відсутня;
- виробництво здійснюється на базі індивідуальної праці;
- засноване на використанні простої, техніки та нескладних знарядь праці;
- мета виробництва – створення споживчих благ і на цій основі задоволення власних потреб в результаті обміну.

Капіталістичне товарне виробництво

- виробництво масштабне;
- засноване на найманій праці робітників;
- експлуатація (привласнення результатів чужої праці) існує;
- виробництво ведеться на базі об'єднаної праці найманих робітників;
- засноване на використанні складних та досконалих знарядь праці, механізованої і машинної техніки;
- мета виробництва – одержання прибутку або нажива.

Визначення продуктивних сил

Продуктивні сили (англ. produce — виробляти) — засоби виробництва (знаряддя праці та предмети праці), за допомогою яких виробляють матеріальні блага (здійснюють матеріальне виробництво), а також люди, що здатні до праці, мають певні навички й знання і приводять у дію ці засоби та вдосконалюють їх.

Структура продуктивних сил

Праця — свідома, доцільна діяльність людей, в процесі якої вони видозмінюють зовнішню природу, опосередковують, регулюють і контролюють обмін речовин між собою й природою і водночас змінюють власну сутність.

Виробничі відносини — суспільна форма розвитку продуктивних сил у процесі виробництва, обміну, розподілу та споживання матеріальних і духовних благ.

Товар – це продукт праці, який виробляється для продажу або обміну на ринку.

Дві властивості товару:

Споживна вартість – здатність товару задовольняти потреби людей, за якою всі товари різняться. Це означає, що споживна вартість має суспільний характер.

Вартість товару – це уречевлена в товарі праця, що робить усі товари порівнюваними в процесі обміну. Форма прояву вартості – мінова вартість, тобто кількісні пропорції, в яких один товар обмінюється на інший.

Конкретна праця – це праця конкретного виробника певної кваліфікації, із затracанням певних засобів виробництва і з окремим результатом.

Абстрактна праця – це затрати праці взагалі, як затрати людської енергії нервів, м'язів, мозку тощо.

Закон вартості – закон, який передбачає, що всі товари реалізуються за вартістю.

Вартість вимірюється часом, необхідним для виробництва одиниці певного товару.

Розрізняють:

- 1) індивідуальний робочий час (ІРЧ)** – час конкретного виробника, який він витрачає на створення одиниці продукції;
 - 2) суспільно-необхідний робочий час (СНРЧ)** – це час, який витрачає на виробництво одиниці товару найбільша група товаровиробників, що працюють при середніх, нормальних умовах виробництва за середнього рівня вмілості, інтенсивності та складності праці.
- Вартість не вимірюється ІРЧ, а вимірюється СНРЧ.**

Суспільно-необхідний робочий час вимірюється таким чином:

$$\text{СНРЧ} = \frac{\sum_{i=1}^n \text{ІРЧ}_i \cdot Q_i}{\sum_{i=1}^n Q_i}$$

ІРЧ_і - індивідуальний робочий час певного (і-того) виробника; Q_і – обсяг виробництва певного (і-того) виробника.

Якщо **ІРЧ > СНРЧ** – виробник несе збитки,
якщо **ІРЧ < СНРЧ** – виробник отримує прибуток, якщо
ІРЧ = СНРЧ – виробник виробляє продукцію тієї самої якості і в тій самій кількості.

Ціна — грошовий вираз вартості товару.

Механізм прояву закону вартості — відхилення цін від вартості товару.

Ціна може бути **меншою** за вартість, може бути **більшою** за вартість, або може **дорівнювати** вартості товару.

Факторами, що впливають на величину вартості виступають:

- ✓ **продуктивність праці** (результативність праці чи кількість продукції, виробленої працівником в одиницю часу).
- ✓ **інтенсивність праці** (ступінь її напруженості, що вимірюється витратами праці за одиницю часу, кількістю фізичної, розумової, психічної енергії людини, що витрачається за одиницю часу).
- ✓ **складність праці**. **Проста праця** – це праця некваліфікованого працівника, що не володіє спеціальною підготовкою. **Складна праця** вимагає спеціального навчання.

Функції закону вартості:

- виступає стихійним регулятором пропорцій суспільного виробництва;
- стимулює розвиток продуктивних сил, зумовлює підвищення якості товару, тощо;
- є основою диференціації товаровиробників, зумовлюючи соціальне розшарування суспільства за доходами.